

робітника, на основі яких у подальшому провести якісну, ефективну, мотиваційну процедуру атестації робітників в підприємстві.

Висновки з проведеного дослідження. Застосування анкетування як спеціального методу врахування внутрішніх поведінкових особливостей робітника дозволить менеджменту машинобудівного підприємства виконати одне з основних завдань – створити та впровадити таку організацію праці, яка б сприяла максимально ефективно використанню «людського фактору», його фізичного, психічного та соціального потенціалу без втрат для організму робітника та з вигодою для машинобудівного підприємства

Перспективою наших подальших досліджень є розробка комплексної методики анкетування усіх сторін трудової діяльності робітників на машинобудівному підприємстві з метою дослідження теоретичних засад впровадження інструментарію контролінгу в управлінні трудовою поведінкою робітників на підприємстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Словарь психолога-практика / сост. С.Ю. Головин. – 2-е изд. пер. и доп. – Минск : Харвест, 2003. – 976 с.
2. Дворецька Г.В. Соціологія : навчальний посібник / Г.В. Дворецька. – К. : КНЕУ, 1999. – 340 с.
3. Платонов Ю.А. Социальная психология поведения : учебное пособие / Ю.А. Платонов. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.
4. Доронін А.В. Оцінка трудової поведінки персоналу / А.В. Доронін, А.О. Полубедова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія – Економіка. – Черкаси : ЧДТУ, 2011. – Випуск 28, Ч. III. – С. 61-66.
5. Полубедова А.А. Предпосылки изменения парадигмы управления трудовым поведением персонала предприятия / А.А. Полубедова // Бизнес-Информ. – 2011. – № 9. – С. 213–217.
6. Ковалева В.И. Инструменты управления поведением персонала производственной организации / В.И. Ковалева // «Бизнес Информ»: научный информационный журнал – 2007. – № 10(2). – С. 127-131.
7. Войтко В.В. Використання соціоніки для прогнозування поведінки колективу / А.В. Доронін, В.В. Войтко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – № 3(6). – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – С. 125-132.
8. Щербак В.Г. Створення та використання конкурентних переваг персоналу в сучасних технологіях управління підприємством : наукове видання / В.Г. Щербак. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 164 с.
9. Гниря А.В. Створення системи показників для вимірювання та оцінки продуктивності праці / А.В. Гниря // Управління розвитком : збірник наукових статей. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – № 4. – С. 51-54.
10. Колот А.М. Мотивація персоналу : підручник / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 345 с.
11. Спенсер Л.М. Компетенции на работе / Л.М. Спенсер, С.М. Спенсер ; пер. с англ. – М. : НИРО, 2005. – 384 с.
12. Бондаренко Т.М. Розмежування кількісних і якісних показників з метою конкретизації оцінки залежності результативних ознак від факторних / Т.М. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8(110). – С. 277-282.
13. Магура М.И. Оценка работы персонала, подготовка и проведение аттестации / М.И. Магура, М.Б. Курбатова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : ЗАО «Бизнес школа «Интел-синтез», 2002. – 176 с.
14. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. – Петрозаводск : Петроком, 1992. – С. 28-41.

УДК 339.13.024:339.142(477)

Безугла Т.В.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Харківського державного університету харчування та торгівлі*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОВАРООБІГУ ЯК ПОКАЗНИКА СТІЙКОСТІ СФЕРИ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу товарообігу України як основного показника стійкості торговельних підприємств. Проаналізовано структуру оптового та роздрібного товарообігу в позитивних та негативних умовах існування. Розглянуто, наскільки стійкі торговельні підприємства України. Наведено напрями підвищення товарообігу. Удосконалено науково-практичні рекомендації щодо доцільних заходів і механізмів забезпечення стійкого розвитку підприємств торгівлі.

Ключові слова: стійкість, роздрібний товарообіг, оптовий товарообіг, підприємства торгівлі, ринок, галузь, доходи, витрати.

BEZUGLA T.V. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТОВАРООБОРОТА КАК ПОКАЗАТЕЛЯ УСТОЙЧИВОСТИ СФЕРЫ ТОРГОВЛИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу товарооборота Украины как основного показателя устойчивости торговых предприятий. Проанализирована структура оптового и розничного товарооборота в положительных и отрицательных условиях существования. Рассмотрено, насколько устойчивы торговые предприятия Украины. Приведены направления повышения товарооборота. Усовершенствованы научно-практические рекомендации относительно целесообразных мер и механизмов обеспечения устойчивого развития предприятий торговли.

Ключевые слова: устойчивость, розничный товарооборот, оптовый товарооборот, предприятия торговли, рынок, отрасль, доходы, расходы.

Bezuga T.V. TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF TRADE AS INDICATORS FOR SUSTAINABLE SECTOR TRADE IN UKRAINE

The article analyzes the trade turnover of Ukraine as the main indicator of the stability of commercial enterprises. The structure of the wholesale and retail trade turnover in the positive and negative conditions of existence. Considered as resistant to commercial enterprises of Ukraine. Improved scientific and practical recommendations on appropriate measures and mechanisms to ensure sustainable development of trade. These trends increase turnover.

Keywords: stability, retail turnover, wholesale turnover, trading enterprises, mart, industry, income, costs.

Постановка проблеми. У сучасних умовах існування надзвичайної важливості набуває внесок кожної сфери економічної діяльності у розвиток національного господарства. Традиційно рушійною силою розвитку національної економіки вважається виробництво. Однак неможливо не відзначити, що велику роль відіграє галузь торгівлі. Основним показником діяльності торговельного підприємства є обсяг товарообігу.

Товарообіг є одним із важливих показників соціально-економічного розвитку країни, який характеризує заключний етап руху товарів у сферу споживання. Саме через товарообіг відбувається зміна форм вартості споживчих товарів, створеної в процесі виробництва.

Товарообіг – один із основних показників, що відображає кінцевий результат діяльності торговельних підприємств і визначає усі інші показники розвитку торгівлі: стан матеріально-технічної бази, потреби в персоналі, у фінансових ресурсах тощо.

Товарообіг – один із найважливіших показників стійкості розвитку торговельних підприємств як на регіональному, так і на державному рівні.

Для того щоб зрозуміти, наскільки стійкі підприємства торгівлі України, необхідно розглянути розвиток оптового та роздрібного товарообігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та шляхи розвитку торгівлі в Україні досліджували багато вітчизняних вчених, таких як В.В. Апопій, С.Г. Бабенко, О.І. Бланк, Я.А. Гончарук, В.П. Косаріна, І.Т. Мазаракі та ін. У працях цих авторів розглядаються різні аспекти формування та використання потенціалу торговельних підприємств [3]. О.Г. Віла та І.Л. Бондарук розглядали розвиток товарообігу споживчої кооперації [2], В.В. Макарова проводила статистико-економічний аналіз зовнішньоторговельного обороту [4].

В умовах розвитку ринкових відносин торгівля як важлива складова сфери економіки України набуває все більшого розвитку. На сучасному етапі споживчий ринок характеризується високим рівнем насиченості продовольчими та непродовольчими товарами, стабільним постачанням, що разом із підвищенням купівельної спроможності населення закріплює позитивну тенденцію росту обсягу товарообігу [9].

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз розвитку товарообігу України як основного показника стійкості торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу. На державному рівні значення показника «обсяг і структура товарообігу» полягає у наступному: товарообіг є одним з важливих показників економічного розвитку країни, який характеризує заключний етап руху товарів у сферу споживання [8].

Товарообіг у певній мірі впливає на стан грошового обороту держави, стійкість національної валюти. Обсяг товарообігу є основним валовим показником діяльності торгового підприємства, який характеризує результат його діяльності. Саме реалізація певної маси товарів створює економічне підґрунтя для отримання певного обсягу доходів та прибутків, тобто формує передумови для стійкої діяльності підприємств [7].

В умовах ринкової економіки обсяг товарообігу залишається одним із головних показників діяльності торгового підприємства. Проте на сьогоднішній день товарообіг втратив своє значення головного базового показника, який відіграє визначальну роль у порівнянні з іншими показниками діяльності торговельних підприємств.

Сфера торгівлі – це одна з провідних галузей економіки країни, за деякими економічними показниками вона займає друге-третє місце в Україні. Навіть у кризу торгівля залишається одним із основних джерел поповнення бюджету країни. Сума сплачених від галузі податків сягає до 20 млрд грн. Також неможливо не відмітити, що одним із показників галузі виступає кількість робочих місць, які вона генерує, будучи одним з найбільших роботодавців у країні. У торгівлі зайнято близько 2 млн чоловік.

Роздрібна та оптова торгівля в Україні за останні 10 років помітно еволюціонувала і сьогодні процес її реструктуризації увійшов у вирішальну стадію.

Як свідчить статистика, кожне друге підприємство в Україні займається торговельною діяльністю. Цікаво те, що на початку 2013 року було зареєстровано більше 150 тисяч підприємств, які на даний момент займаються або займалися торгівлею. В основному реєструються приватні у сфері роздрібно-торгівлі. Слід зазначити, що відсоток оптових продавців набагато менший. Зовсім небагато готові, наприклад, придбати взуття оптом і далі займатися тією ж реалізацією. Оптовими торговцями є ті, хто безпосередньо є виробником товарів.

На продукти харчування припадає приблизно 50% загальних роздрібних продажів. Порядку 80% ринку продуктів харчування – товари місцевого виробництва. Одна із помітних і важливих тенденцій сьогодення роздрібно-ринку України – скорочення кількості торгових точок і збільшення товарообігу в останніх.

У загальному вигляді наскільки стійкі підприємства торгівлі в Україні показує саме товарообіг. Тому нами проаналізовано структуру оптового та роздрібного товарообігу.

Як ми бачимо на рисунку 1, у 2009 році був різкий спад оптового товарообігу та незначний ріст роздрібно-го, що обумовлено світовою кризою. Така ж тенденція спостерігається у період з 2010 до 2013 років, зростання товарообігу до 2012 року, а у 2013 році знову спад в оптовому товарообігу і незначний ріст роздрібно-го, що обумовлено нестабільною економічною та політичною ситуацією країни.

На українському товарообігу сильно відбилася криза 2009 року, де ми можемо спостерігати, що у 2008 році роздрібно-го товарообіг досягнув рекордних показників 47 млрд грн, а у 2009 році знизився до 43 млрд грн, де спостерігалось зростання продовольчих товарів на 40% і падіння непродовольчих товарів на 60%, а у 2008 році він був більше на 67%.

Рис. 1. Динаміка оптового та роздрібного товарообігу України

Джерело: складено автором на основі [1]

У 2001-2009 роках стабільно спостерігалось зростання роздрібно-го товарообігу. Його середній щорічний приріст складав 32,4%, а в порівнянні з 2009 роком, коли Таку тенденцію ми спостерігаємо до 2009 року, коли

після зростання роздрібний товарообіг знизився у фактичних цінах на 6,5% і порівнянних на 20,9% у порівнянні з попереднім роком, що стало наслідком світової кризи, а у 2010 році виріс на 21,6% у фактичних цінах і на 10,1 у порівнянних цінах.

Політичні, економічні, соціальні умови і процеси зовнішнього середовища обумовили коливання рівня його нестабільності зі значним зростанням у 2009 році, що вплинуло на результати діяльності та економічну стійкість підприємств торгівлі.

У структурі оптового та роздрібного товарообігу (рис. 2 та рис. 3) ми спостерігаємо у 2009 році різкий спад як продовольчої, так і непродовольчої групи товарів оптової та роздрібною торгівлі підприємств України, з 2010 року до 2012 року ми бачимо тенденцію росту, а у 2013 році – знову спад.

Рис. 2. Структура оптового товарообігу України

Рис. 3. Структура роздрібною товарообігу України

Джерело: складено автором на основі [1]

Товарообіг оптової торгівлі склав близько 1074753 млн грн у 2013 році, а це на 18 тис. грн або на 2% менше, ніж у попередньому році. У звітному році спостерігається негативна динаміка оптового продажу товарів у порівнянні з попереднім роком. Продано продовольчих товарів на 199674 млн грн, або 92,8%, непродовольчих товарів – відповідно, 875079 млн грн, або 99,7%.

У структурі обороту оптової торгівлі питома вага продовольчих товарів склав 18,6%, непродовольчих товарів – 81,4%. Питома вага продажу товарів вітчизняного виробництва 54,3%, з них продовольчі товари 71,7% та непродовольчі 50,3%.

Товарообіг роздрібною торгівлі за підсумками 2013 року склав 433081 млн грн, що на 7% більше у порівнянні до попереднього року.

У 2013 році збережені позитивні тенденції розвитку торговельної галузі. Протягом року спостерігалось стійке збільшення обороту роздрібною торгівлі та досить висока насиченість торгової мережі основними продовольчими та непродовольчими товарами, відповідна платоспроможному попиту населення.

Роздрібний товарообіг продовольчих товарів, у свою чергу, складається на 92,7% з обороту товарів у торгівельній мережі та на 7,3% з обороту товарів у мережі ресторанного господарства.

Оборот роздрібною торгівлі за січень 2014 року становив 64,8 млрд грн, що на 8,8% більше обсягу січня

2013 р. Оборот ресторанного господарства (з урахуванням обороту фізичних осіб-підприємців) за січень 2014 року проти попереднього року збільшився на 2,2% і становив 1,8 млрд грн. Обсяг роздрібною товарообігу підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібною торгівлі та забезпечення стравами та напоями, за січень 2014 року становив 31,6 млрд грн, що у порівнянних цінах більше на початку 2013 року, але менше на 22,8% по відношенню до кінця року.

Оборот ресторанного господарства у 2013 році склав 12935 млн грн, що на 3% більше, ніж у попередньому році. У 2013 році існувало 20578 підприємств ресторанного господарства, за різними організаційно-правовими формами господарювання, що на 5% менше, ніж у попередньому році. Частка підприємств державного сектора у загальному обсязі обороту склала 5%.

Оборот оптової торгівлі за січень 2014 р. становив 59,6 млрд грн, фізичний обсяг склав 99,1% порівняно з січнем 2013 р.

Тенденція у функціональному розподілі роздрібною товарообігу підприємств вказує на те, що загалом цей економічний показник формується за рахунок розвитку роздрібною торгівлі через роздрібною торговельну мережу (у 2012 році частка товарообігу роздрібною мережі у загальному роздрібною товарообігу становила 96%).

Щодо товарів непродовольчих, вироблених на території України, то їх частка у товарообігу торговельної мережі є значно нижчою і має загальну тенденцію до зниження. Протягом 2006-2013 років цей показник скоротився на 8% і наприкінці досліджуваного періоду був меншим за 50%. Це говорить про поступову експансію ринку товарами зарубіжного виготовлення.

Найбільша частка продажу товарів, які вироблені на території України, спостерігалась у Черкаській, Кіровоградській Житомирській, Сумській, Чернігівській та Херсонській областях (75,1-72,6%). У містах Києві та Закарпатській, Одеській, Донецькій, Харківській, Луганській областях ця частка у товарообігу була меншою, ніж у середньому по Україні (51,9-60,1%).

Неможливо не відзначити, що найбільш питома вага оптовою та роздрібною товарообігу в Україні спостерігається у Донецькій (19% оптова та 10% роздрібною торгівля), Дніпропетровській (8% оптова та роздрібною торгівля) та Харківській (5% оптова та 7% роздрібною торгівля) областях та місті Києві (37% оптова та 13% роздрібною торгівля), де у свою чергу найбільш розвинуті підприємства торгівлі.

Позитивний вплив на зростання роздрібною товарообігу підприємств торгівлі в Україні має: збільшення кількості супермаркетів, добре оснащених сучасним обладнанням; упровадження нових форм торгівлі; рекламні та заохочувальні заходи тощо. Вони сприяють також зниженню витратомісткості товарообігу, збільшують фінансові можливості подальшого розвитку галузі, що певною мірою впливають на стійкість підприємства [5].

У 2013 році мережа роздрібною торгівлі за видами економічної діяльності склало 45519 підприємств, а це на 3,6% менше, ніж у попередньому році. У 2012 році продовольчих магазинів налічувалось 22256, непродовольчих – 24978, спостерігається тенденція зменшення продовольчих магазинів та незначне збільшення непродовольчих.

Щорічне зменшення кількості об'єктів торгівлі при загальній тенденції обсягів товарообігу до збільшення дозволяє дійти логічного висновку про те, що більш великі учасники ринку поглинають своїх конкурентів. Це можна пояснити також тим, що дрібні

торговельні об'єкти об'єднуються задля протистояння зовнішньому середовищу (конкурентам, економічній та політичній ситуації в країні).

В Україні в останні роки активно розвивалися мережеві структури торгівлі. На споживчому ринку сьогодні працюють більше 50 мережевих компаній, таких як торгова мережа «Еко-маркет», мережа супермаркетів «Фуршет», ТОВ «АТБ-маркет», мережа універмагів «Сільпо», супермаркети «Амстор», компанія ТОВ «Metro Cash&Carry», ТОВ оптовий гіпермаркет «Fozzy Cash&Carry», ТОВ Український Ритейл – Фреш маркет «Брусничка», асоціація підприємств «Дігма» та багато інших великих супермаркетів і малих підприємств торгівлі по всій Україні.

Незважаючи на тенденції росту товарообігу та відкриття нових торговельних мереж, сектор торгівлі є нестійким за відсутності власних оборотних коштів для фінансування запасів і витрат. Протягом періоду економічного зростання 2005–2007 рр. дефіцит власних оборотних коштів поступово зменшувався і досяг свого мінімуму на початку 2008 р., однак в умовах кризи він стрімко зріс. Зростання дефіциту власних оборотних коштів пов'язане як зі зростанням загальної величини запасів і витрат, так і зі скороченням власного оборотного капіталу.

Надмірні запозичення негативно впливають на економічну стійкість підприємств торгівлі, для яких коефіцієнт фінансування значно перевищує граничний безпечний рівень протягом досліджуваного періоду коливається у межах від 5,39 до 10,23.

В умовах економічної кризи скорочення частки власного капіталу в структурі джерел фінансування може розглядатися як наслідок зниження рентабельності діяльності підприємств торгівлі України в цілому та, відповідно, зменшення можливостей щодо поповнення власних коштів за рахунок капіталізації чистого прибутку.

Для сфери торгівлі характерними є невисокі значення коефіцієнта автономії: в середньому за період для торгівлі – 0,12, що зумовлено специфікою фінансової діяльності у галузі.

Таким чином, підприємства України протягом досліджуваного періоду характеризуються низькою економічною стійкістю, що зумовлено високим рівнем запозичень в умовах обмеження можливостей щодо нарощення власного капіталу за рахунок капіталізації прибутку та залучення інвестиційних ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження. Товарообіг є одним із головних результативних показників господарської діяльності торговельних підприємств і важливим чинником забезпечення сталого економічного зростання галузі в цілому.

Враховуючи складну економічну ситуацію країни, обумовлену низькою економічно-політичних проблем, для підвищення товарообігу та ефективності функціонування торговельних підприємств необхідний розвиток таких напрямів:

- по-перше, надалі вдосконалювати структуру мережі торговельних підприємств і впроваджувати якісно нові системи обслуговування ринкового типу. Розширити мережу універсальних супермаркетів із широким асортиментом товарів і максимальними зручностями для покупців;

- по-друге, підвищити рівень фінансового менеджменту, економічно обґрунтованого планування доходів, витрат і прибутку, ресурсного забезпечення операційної діяльності та реальних інвестицій;

- по-третє, підвищити рівень факторного аналізу і контролю виконання плану економічного розвитку торговельних підприємств, їх фінансового стану та стійкості, а також своєчасно виявляти фінансові проблеми, вживати антикризові заходи і запобігати банкрутству підприємств.

Діяльність торговельної галузі за вказаними напрямками буде сприяти росту товарообігу і прибутку, підвищить економічну ефективність та стійкість підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
2. Біла О.Г., Боднарюк І.Л. Торговельна галузь споживчої кооперації в контексті тенденцій розвитку роздрібною торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrcoop-journal.com.ua/2009-2/num/Cbila.htm>.
3. Аполій В.В. Сучасні проблеми та стратегічні пріоритети розвитку внутрішньої торгівлі України // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Серія «Економічні науки». – 2005. – № 4. – С. 145-153.
4. Макарова В.В. Статистико-економічний аналіз зовнішньоторговельного обороту України з країнами Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49106.doc.htm.
5. Верхоглядова Н.І., Шостак Р.С. Роль і значення торгівлі для розвитку національного господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?or=1&z=1272>.
6. Рейтинг крупнейших компаний Украины – Ритейл [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://retailstudio.org/stats/>.
7. Экономика и организация деятельности торгового предприятия : учебник / Под ред А.Н. Соломатина – 2-е изд., перераб и доп – М. : ИНФРА – М, 2004. – С. 182.
8. Александров Ю.Л. Экономика товарного обращения : учебник / Ю.Л. Александров, Н.Н. Терещенко. – Красноярск, 2008. – 240 с.
9. Кравченко Л.И. Анализ хозяйственной деятельности в торговле / Л.И. Кравченко. – Минск : Вышэй. шк., 2007. – 314 с.